

נר מנחם

הגות לפרשת השבוע

לע"נ ר' מנחם ב"ר יששכר ומרת רחל ב"ר מנשה שרעבי ז"ל

הרהורים לפרשת שלח תשפ"ב | הרב מנחם יעקבזון ראש הישיבה במושב

השפעת החברה - עד איזה גיל ומצב אישי?

מדהים להוכיח לא פעם, כיצד חברה משפיעה גם על אנשים מבוגרים ובעלי דעה... ניתן לראות זאת במערכות שיווק ומיתוג, בפוליטיקה ואפילו בדעות והשקפות.

יתרה מזאת בפרשת השבוע אנו לומדים כי אדם גדול ונשיא שבט בישראל - כמו כלב בן יפונה משתטח על קברי אבות האומה בחברון כדי לא להיות מושפע מעצת המרגלים וכפי שמובא ברשי"י פרשת השבוע. המעלה של כלב היא שהוא מודע לכך ונוקט באמצעי מנע. הוא לא אומר 'לי זה לא יקרה' הוא גם לא יכול להתנתק מהחברה הזו כיון שיש לו כאן משימת חובה - אבל הוא עושה תפקידו מתוך מודעות וזהירות ומוסיף תפילה מיוחדת כאילו הוא מתפלל על חולה - הוא משתטח על קברי האבות...

הוא לא חשש שיטעה לחשוב כמותם, ועל אף שבודאי היתה להם איזו תזה שהצדיקה את התנהלותם, (הרי אי אפשר לקבל שאנשים המכהנים כנשיאי שבט בדור מקבלי התורה יתנהלו בקטנוניות עסקנית - אם לא שסברו כי הם מצילים בכך את עם ישראל... אבל זה נושא למאמר בפני עצמו) - ובכל זאת לא חשש כלב ולא יהושע כי יפלו במחשבה המוטעית הזאת... אולם הם כן חששו מהסחף החברתי... הם היו מודעים לכך שהשהות בחברת בעלי העצה הרעה הזו עלולה לסחוף אותם... מדהים!

מנסיונו של 'איש זקן'... ומאד חכם

המשגיח רבי ירוחם ליבוביץ ממיר הנודע כאחד מגדולי המבינים בכוחות הנפש וממעצבי החינוך התורני המוסרי באירופה של לפני השואה - התייחס לנושא זה. הוא הצביע על כך שכלב שהיה אחד מן המרגלים הלך להשתטח על קברי אבות בחברון 'שלא יהא ניסת לחבריו להיות בעצתם', וגם יהושע שלימים היה מנהיג ישראל ויורשו של משה נזקק לתפילותיו של משה רבנו ולהוספת אות על שמו כסגולה להנצל מהשפעת חבריו המרגלים. וכך מצוטט בשמו בספר שיחותיו 'חכמה ומוסר' בפרשתנו '...עד כדי כך היא הסכנה והפחד שלא יהא ניסת להם, שאלמלא הרבות בתפילה זה כמעט נגד הטבע שלא יהא נכנע להם. יודע אני - אמר רבי ירוחם - שאתם שומעים ומשתאים על דברי... אתם צעירי ימים, טרם נקלטו אצלכם עובדות ונסיונות מהם ללמוד דרכי החיים ופתרונם. אני איש זקן אני ומן החיים היומימיים כבר ראיתי ונוכחתי לדעת כי אין מספר לחללי חברים רעים...!'

רועה כסילים ירוע

מאות שנים לפניו, מתייחס הרמב"ם להשפעת הסביבה. וכך הוא כותב בהלכות דעות פרק ו הלכה א: דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר 'הולך את חכמים יחכם ורועה

כסילים ירוע' עד כאן דברי הרמב"ם. בדבריו על 'רועה כסילים ירוע' לימד אותנו החכם באדם שלמה המלך - כי גם אתה נמצא בעמדת השפעה כביכול, אתה ה'רועה' והנך נמצא בין הכסילים כדי להשפיע עליהם לטובה, אתה עלול לקבל את השפעתם - אם לא תשמור את המרחק הראוי. וכך גם פירשו כמה ראשונים את המשנה במסכת אבות 'הוה זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים' הכונה כי כאשר הנך מנהיג או ראש לקבוצה שלילית יש חשש סביר שיותר משתשפיע אתה עליהם - ישפיעו הם עליך....

[נשים לב כי שלמה המלך משתמש כאן במילה 'רועה', המשמשת גם כתואר למנהיג ומלך הנותן את לבו אל העם - תואר כבוד שבו מתעטר גם משה רבנו הנקרא 'רועה נאמן' (רעיא מהימנא). למילה רועה יש זיקה לשורש ריע, בעוד שתארים אחרים של מי שעומד בראש כמו 'מנהיג' או 'רב' אינם מעידים על זיקה זו. אדרבה 'רב' הוא מלשון אדון בארמית ובתלמוד גם נקרא הרב בפי תלמידיו 'מרי' שפירושו אדון. כמו כן המילה מנהיג מורה על התבדלות מהציבור. אולי נרמז כאן כי כאשר היחס בין המנהיג לציבור הוא בקירבה ורעות - הסכנה גוברת. הוה אומר, אם הציבור עלול להיות בעל השפעה שלילית - על הרב 'לשמור מרחק', לא להיות רועה וריע אלא להיות רב ומנהיג...].

מרחק בטיחות

וממשיך הרמב"ם: וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו, או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי ישב לבדו יחידי כענין שנאמר ישב בדד וידום, ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע יצא למערות ולחוחים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים'.

לחידושו של הרמב"ם שאדם צריך לעקור ממקומו ומארצו כדי להתנתק מהשפעת החברה יש מקור... ומשם גם יש ללמוד עד היכן הדברים מגיעים... עד איזו רמה של אישיות יש לחשוש להשפעה. **בהקדמת רבנו בחיי לפרשת לך לך הוא מנמק את ציווי של הקב"ה לאברהם שילך מארצו וממולדתו - שהטעם לכך הוא כדי להמנע מקבלת השפעה מהסביבה האלילית!** אברהם אבינו הלוחם, שובר הפסילים, זה שמשפיע לרבים וכבר יש לו המוני תלמידים עדיין עלול להיות מושפע... 'אברהם העברי' ש'יכל העולם מעבר האחד והוא מהעבר השני - עדיים עלול להיות מושפע...

מה עושים בימינו?

כיום לריחוק הגאוגרפי אין השפעה מספקת. אדם שאינו מתנתק מתקשורת יכול לשבת על אי בודד ולהיות מושפע מחברה רעה... אולי העצה היא באמת לנתק תקשורת או להיות מחובר רק למקורות נקיים לגמרי אבל לא תמיד זה מצליח וגם קשה לומר שישנה תקשורת או עיתונות שאין בה דעות שגויות.

לדעתנו העצה היא הגברת הטוב! כדאי להיות מחובר לקבוצת חברים, לשיעור, לקבוצת עבודה רוחנית (הנקראת בלשון הישיבתית 'ועד') למועדון חברתי רוחני העוסק בטוב - בעשיית טוב ובגיבוש דעות חיוביות. תמיד כדאי לאדם להפגש לפחות פעם בשבוע עם חברה בעלת רמה גבוהה שהוא נמצא בה על תקן של 'אחד מן החבורה' - זה מחסן, זה מרומם - ומאתגר!

שבת שלום וכל טוב לכולם